

*DOI 10.31558/2519-2949.2018.1.21**УДК 327.7:35:061.1**Завадський В. М., Донецький національний університет імені Василя Стуса*

ВИТОКИ ТА РУШІЙНІ СИЛИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ: РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ

У статті представлено авторський погляд на витоки та рушійні сили процесів європейської інтеграції. В якості однієї з ключових рушійних сил політичного та економічного розвитку країн Європи автор розглядає еволюцію буржуазних цінностей, які в значній мірі доповнювалися здобутками Реформації й Просвітництва. Еволюція еліт, які були носіями зазначених цінностей, мала проекцію у ряді буржуазних революцій в країнах Європи (Нідерланди, Англія, Франція).

Запропоновано розгляд загальних тенденцій зовнішньополітичних векторів країн Європи у поєднанні з ретроспективним аналізом конфліктів від початку Модерної доби до середини ХХ століття. Наданий огляд основних європейських війн, у які були втягнуті майже всі держави доповнено аналітикою систем післявоєнних договорів та сценаріїв облаштування Європи. Зокрема, проаналізовано формування Вестфальської, Віденської, Версальсько-Вашингтонської систем міжнародних відносин, які в значній мірі поглиблювали протиріччя між провідними країнами Європи, що кожні 50-60 років переживали спустошливі війни.

Вивчення становлення ідей європейської єдності від доби Просвітництва до завершення Другої світової війни, як методу запобігання військовим конфліктам, доповнило загальну картину ретроспективи. Представлено огляд концепцій «Вічного миру» (І. Кант), «Пан'європейського Союзу» (Р. Куденхов-Каллергі), «Декларації Шумана».

Створена після Другої Світової війни система забезпечення миру та сталого розвитку країн Європи на початковому етапі об'єднала вугільну та сталеливарну галузі у формі Європейського об'єднання вугілля та сталі. До організації долучилися: Франція, Німеччина, Італія, Бельгія, Нідерланди, Люксембург. Зазначена структура стала однією з перших, яка створила систему співробітництва у ключових галузях післявоєнної економіки, примиривши Францію та Німеччину, створивши передумови для подальших інтеграційних процесів в Європі.

Ключові слова: *Європа, аналіз, ретроспектива, конфлікт, тенденція.*

Європейський Союз об'єднує 28 країн, виступаючи одним з найпотужніших інтеграційних об'єднань у світі. Ступінь інтеграції між державами досягла високого рівня, об'єднуючи економічну, політичну та юридичну сфери. Для України набуття повноправного членства у ЄС є стратегічним пріоритетом. Унікальність Європейського Союзу полягає у розумному поєднанні наднаціональних та національних рівнів функціонування.

Ідеї покладені в основу функціонування ЄС мають багатовікову історію й своїм корінням сягають часів Реформації у Європі. Задум організації єдності держав та припинення ворожнечі, що призводила до спустошливих війн впродовж багатьох століть пройшов еволюцію від осмислення проблеми у Просвітницьку добу до часів завершення Другої світової війни.

Мета представленої статті – дослідити витоки, рушійні сили та еволюцію ідеї європейської єдності крізь ретроспективу відносин між державами Європи.

Аналіз сучасних досліджень та публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми свідчить про жвавий інтерес до витоків єдності держав Європи. Англійські дослідники Камерон Ф., Дінан Д., Маккормік Ж., Маріз К., Фрейзер К. у своїх роботах частково висвітлювали зазначені питання [1, 2, 3, 4, 5]. Когорта українських дослідників представлена науковими доробками В.Копійки, Т.Шинкаренка, В. Посельського, О. Полторакова [6,7,8]. Вивчаючи комплекс зазначених досліджень варто констатувати фрагментарний характер осмислення особливостей формування ідей консолідації європейських держав та рушійних сил розвитку інтеграційного поступу.

Однією з рушійних сил політичного розвитку в Європі після завершення Реформації, стає буржуазія з новим комплексом цінностей та мотивацією подальшого збагачення на основі ініціативності в підприємницькій діяльності, мінімальній ролі релігійного фактору в житті держави. Окрім традиційних цінностей, буржуазна доктрина реалізації політичних амбіцій бере на озброєння цінності просвітницької ідеології (з XVIII ст.) та багато в чому виступає за поєднання свободи

підприємництва із глобалізаційними тенденціями (утворення міжнародних торгівельних кампаній у XVII ст.).

На думку автора, витoki ідей європейської єдності варто розглядати крізь розуміння системи буржуазних цінностей в Європі від початку Модерної історії. З початком епохи Великих географічних відкриттів та поширенням здобутків Реформації, Європа впевнено крокувала до нового сприйняття облаштування світу та взаємодії між політичними елітами на державному рівні, створюючи передумови для становлення еліт міжнародних, які в свою чергу ставали на чолі інтернаціоналізації капіталів та глобалізації політики. Звичайно, як будь-який процес в історії людства, становлення глобалізації та осмислення її ціннісних орієнтирів потребувало часу й подолання значної кількості перешкод.

Зламним моментом в історії Європи стали XVI та XVII століття. Основними мотивами історичного поступу та зміни в політичному устрої стали буржуазні революції в Нідерландах та Англії, які значно послабили абсолютистський устрій в Європі, здійснивши ротацію цінностей й політичних еліт. На зміну абсолютистським та монополістичним основам існування держав прийшли ідеї парламентаризму та фрітрейду. Окрім цього у XVII столітті Європа пережила одне з найбільш спустошливих протистоянь – Тридцятирічну війну (1618-1648 рр.). Цей загальноєвропейський конфлікт по суті став кульмінацією протистояння католицьких держав з протестантськими, поєднавши у собі як територіальні, політичні так і економічні протиріччя. Фактично всі країни Європи були учасниками цього протистояння, але найбільш драматичні та спустошливі баталії пронеслися територіями Франції та Германськими державами (Священною Римською імперією Германської нації). Після завершення війни європейські країни зробили один з найперших кроків до становлення системи міжнародних відносин в Європі. По суті, Тридцятирічна війна відкрила перед Європою нові виклики, пов'язані із протистоянням, яке перейшло з міждержавного рівня, на коаліційний, змінивши характер протистоянь, зробивши їх у більшій мірі спрямованими на службу торговим компаніям та економічними інтересам, витіснивши традиційні для середньовіччя релігійну та династичну складову. Після подій 1618-1648 рр., задля розв'язання комплексу протиріч між європейськими державами та розподілу сфер впливу імперій, було сформовано по суті найпершу систему міжнародних відносин – Вестфальську (Від назви землі Вестфалія, де відбулося підписання низки договорів). Ця система була не досконалою, вона містила багато атавізмів середньовічної епохи, але в той самий час її цивілізаційна цінність полягає у спробі компромісу та можливості примирення задля економічного розвитку й відновлення після бойових дій (особливо на той час це було актуальним для Германських земель).

Наступна ретроспектива історичного поступу в формуванні ідеї європейської єдності актуалізується у постійному протистоянні провідних держав Європи, в першу чергу Франції та Германських держав. Основним мотивом протистояння були ресурси, які ставали все більше необхідними для економік, які переживали епоху капіталістичного розвитку разом із розширенням колоніальних володінь. Тепер, приблизно кожні 50-60 років Європа буде переживати спустошливі війни, які дедалі ставатимуть більш глобальними, кровопролитними та амбітними. Єдиним позитивним моментом буде той факт, що кожен з конфліктів наблизатиме людство до розуміння необхідності винайдення механізму консолідації та запобігання протистоянням у майбутньому разом із поміркованим врахуванням інтересів держав, еліт та населення.

На межі XVII-XVIII ст. протистояння в Європі виходить за межі континенту і набуває все більш глобального характеру. Наступним загальноєвропейським негараздом стала війна за іспанську спадщину (1701 – 1714 рр.). Основною причиною війни стала смерть бездітного іспанського короля Карла II Габсбурга. Іспанії на той час належали найбільші територіальні володіння в Європі та Новому світі. За вплив над цими багатствами сперечалися Франція та Австрія, які по суті розділили Європу на 2 табори. Збройне протистояння відбувалося не лише на теренах Європи, а й вийшло на територію Північної та Південної Америки, Атлантичного океану. По суті ця війна дуже швидко переросла з протистояння за престол у глобальний переділ колоніальних володінь, морських торгових шляхів, ринків збуту та контроль над стратегічними територіями (наприклад Гібралтар). Після завершення війни за іспанську спадщину відбулося чергове оформлення сфер впливу ключових європейських гравців. Тут варто відзначити певну еволюцію порівняно із Вестфальською системою. Післявоєнна Утрехтська угода затвердила «баланс сил» в Європі, закріпивши сфери впливу Франції, Австрії, Англії, Германських держав. Баланс зводився не лише за територіальним принципом, а й у колоніальній торгівлі, виводячи у лідери Англію та Нідерланди. З огляду на новий рівень відносин, варто констатувати, що з кожною глобальною війною, комплекс протиріч лише

збільшувався і встановлені домовленості не могли забезпечити мирне співіснування Франції, Австрії, Англії, Германських держав. По суті, еліти в зазначених країнах здебільшого намагалися вирішити протиріччя із сусідами шляхом війни, а системи післявоєнних договорів закріплювали завоювання, зовсім не сприяючи консолідації та запобіганню протистояння. Навпаки, з кожним глобальним протистоянням у Європі створювалися передумови для наступних баталій внаслідок наявного комплексу протиріч.

Еволюція протистояння у Європі продовжувала зростати й наступним фактором виникнення конфлікту став стрімкий розвиток Пруссії та її агресивна зовнішня політика. Мова йде про Семирічну війну (1756-1763 рр.), бойові дії якої охопили території від Прибалтики до Рейну, Північну Америку, Карибський басейн, Індію. Всі провідні держави Європи стали активними учасниками протистояння: Пруссія, Австрія, Франція, Росія, Швеція, Англія, Священна Римська імперія.

Феномен розвитку Пруської держави є хрестоматійним, почавши своє піднесення з XVI ст. із залежної від Речі Посполитої території, країна під проводом Гогенцоллернів спромоглася стати однією з найпотужніших в Європі, ставши в один ряд із провідними імперіями того часу. Доречі, Пруссія формально стала першою протестантською державою із традиційним набором буржуазних цінностей того часу, які разом із німецькою раціональністю та працелюбністю майже за 100 років сприяли становленню держави, яка замість застарілих форм феодального ладу (як це було у Франції, Австрії, Росії), активно використовувала капіталістичні форми організації економіки. Пруська економіка в другій половині XVIII ст. потребувала серйозної сировинної бази. Предметом початку війни стали землі Сілезії та Саксонії, які були захоплені Пруссією, на боці якої виступила Англія. Супротивниками цієї коаліції стали Австрія та Франція. Розширення масштабів протистояння відбулося внаслідок «приєднання» протиріч стосовно колоній до питань суто європейських. Знову ми бачимо один з прикладів протистояння між Францією та Германськими державами, яке повторилося майже через 50 років. Система післявоєнних договорів хоча і припинила бойові дії, але вона не змогла остаточно вирішити комплекс протиріч між державами, відтермінувавши їх на наступні 40 років. Конфронтація між державами Європи буде продовжуватись й наступні роки після завершення Семирічної війни (яку, доречі, У. Черчилль називав «Першою світовою війною»).

Остання третина XVIII ст. стала кульмінацією процесів, які почалися з епохою Реформації. Відхід від схоластичної спрямованості науки, жвавий інтерес до природничих наук та затребуваність знань з боку буржуазної економіки у значній мірі сприяли розвитку нового розуміння ролі держави та організації суспільства. Доба Просвітництва та досягнення гуманітарних наук в значній мірі допомагали розвитку ідей припинення ворожечі між державами Європи. Квінтесенцією ідей Просвітництва у цьому напрямку став проект І. Канта про формування загальноєвропейського союзу, сформульований у трактаті «До вічного миру». Звичайно, що реалізація подібного роду ідей фактично у той час була не можливою. Актуальність подібного поступу є вкрай важливою в якості ідеологічного підґрунтя для майбутніх поколінь.

Французька революція кінця XVIII століття та прихід до влади Наполеона Бонапарта стали серйозними передумовами глобальних європейських війн (1799-1815 рр.), які знову охопили територію Європи. Внаслідок зміни політичного устрою Франції, особистих амбіцій Наполеона Бонапарта, інтересів еліти, Європа знову зазнала серйозних людських втрат. Одним з результатів Наполеонівських війн стала ліквідація Священної Римської імперії германської нації та її роздроблення. Але Франція не змогла довгий час протистояти коаліції Європейських держав, тому вже в 1815 році всі завоювання Наполеона Бонапарта були відвойовані, а нова система міжнародних відносин затвердила гегемонію в Європі трьох держав: Австрії, Пруссії, Росії. Віденська система міжнародних відносин утворена після Наполеонівських війн була вкрай нестабільною, але багато в чому вона стала черговою передумовою протистоянь у Європі. Не дивлячись на утворення «Священного Союзу», який би мав забезпечувати стабільність та не допускати спустошливих війн, XIX століття стало дуже неспокійним для Європи.

Стрімкий розвиток Пруссії та намагання Гогенцоллернів об'єднати Німеччину, включивши максимальну кількість земель з ресурсами, стали причинами нового протистояння в Європі. У 1870-1871 роках на фоні агресивної політики Пруссії та об'єднання Німеччини відбулася Франко-пруська війна. Результатом війни стали: поразка Франції, проголошення Германської імперії й перехід Ельзасу та Лотарингії до складу нової держави – Другого Рейху. Показовим став той факт, що акт проголошення Германської держави (Другого Рейху) було підписано у Версалі. В цьому вбачається певний мотив демонстрації величчя та приниження переможеної Франції. Окрім втрати частини території із значною ресурсною базою (Ельзас та Лотарингія), Франція була змушена

виплатити значні репарації. Подібна ситуація, у певній мірі, створила комплекс протиріч, який став однією з передумов Першої світової війни. Бачимо, що через 55 років після Наполеонівських війн, Європою пронеслася ще одна війна, яка на цей раз у таборі переможених лишила Францію, закріпивши її другорядну роль в Європі.

Комплекс протиріч між європейськими імперіями підштовхував світ до чергової глобальної катастрофи. Зазначена вище поразка Франції у Франко-пруській війні, суперечки між Росією, Османською імперією та Австрією й Пруссією, колоніальні питання, Балканські кризи стали передумовою чергового протистояння – Першої світової війни (1914-1918 рр.). Спустошлива війна, яка мала не один театр бойових дій, призвела до людських втрат у масштабах, яких раніше людство не знало. Після завершення війни, Германська імперія та її союзники на цей раз стали переможеними країнами. Одним з найбільш серйозних результатів Першої світової став крах імперій: Російської, Османської, Австро-Угорської, Германської. В переможених країнах відбулася ціла низка революцій, на їх уламках утворилися нові держави. Політичні процеси в Європі набули абсолютно нового наповнення. Звичайно, що такий серйозний переділ кордонів сприяв створенню ще більшої кількості протиріч, ніж це було за попередніх війн. Версальсько-Вашингтонська система міжнародних відносин, яка остаточно сформувалася на початку 1920-х років й Ліга Націй, що мали забезпечити післявоєнний устрій, нажал, виявилися неефективними. Перша світова війна кардинальним чином змінила баланс сил в Європі та у всьому світі, Франція з переможеної країни у 1870 перетворилася на переможця, Німеччина навпаки перейшла до стану переможених держав, втративши Ельзас та Лотарингію з їхніми ресурсними базами, що в значній мірі сповільнювало її економічний розвиток.

Після Першої світової війни в країнах Європи з-поміж політиків, філософів та істориків активізувалися пошуки моделі мирного співіснування держав. Одним з найбільш амбітних проєктів стало створення у 1922 році Пан'європейського Союзу – суспільно-політичної організації, заснованої герцогом Річардом Куденхов-Каллергі у Відні. Основною метою Союзу було утворення економічного та політичного Союзу європейських народів. Головними принципами консолідації мали стати демократичні цінності, рівноправ'я. Окрім цього пропонувалося владнати вічну ворожнечу між Францією та Німеччиною, об'єднавши обидві країни спільним інтересами. Ідеї Річарда Куденхов-Каллергі були активно підтримані політиками та науковою спільнотою, до складу організації входили: А. Ейнштейн, А. Бріан, К. Аденауер. У 1920-1930-х роках відбулася ціла низка Пан'європейських конгресів. Одним з результатів роботи Союзу стало просування ідеї єдності Європи у Лізі Націй, а у 1927 році це питання неодноразово обговорювалося на засіданнях організації. Але втілити в життя ідеї Р. Куденхов-Каллергі не вдалося внаслідок світової економічної кризи 1920-1930-х років. Доречі, після Другої світової війни, Р. Куденхов-Каллергі активно сприяв поширенню ідей консолідації країн Європи. З огляду на активне поширення ідеї єдиної Європи у 1920-ті роки, варто констатувати, що прочне підґрунтя для післявоєнної євроінтеграції були закладено як-раз між двома світовими війнами.

Передумови наступного етапу протистояння в Європі та Світі у вигляді Другої світової війни почали формуватися ще наприкінці 1920-х років. Світова економічна криза, яка почалася в США, мала серйозне відлуння в Європі. Криза та економічні негаразди мали суттєвий вплив на політичні настрої у Німеччині, де на фоні зубожіння населення активно поширювалися радикальні реваншистські настрої. Вже на початку 1930-х років Адольф Гітлер та очолювана їм політична сила, використовуючи нацистську ідеологію, зуміли захопити владу в країні. З 1933 року Німеччина перебуваючи під владою нацистів, починає реалізовувати ідею реваншу за поразку у Першій світовій війні. Світ не відреагував вчасно на загарбницькі ініціативи Гітлера та мовчки стерпів його дії. «Умиротворення агресора» у форматі Мюнхенського пакту 1938 року не принесло результату, а навпаки призвело до подальшої ескалації. Радянсько-Німецький пакт 1939 року став також однією з передумов загальноєвропейської війни. Так, у 1939 році почалася наймасштабніша світова війна, яка багато в чому стала апогеєм протистояння між державами. Порівняно із наведеними вище війнами, ця продемонструвала всьому світові, що людство може саме себе знищити за лічені хвилини. Масштабність бойових дій та використання ядерної зброї зробили Другу світову війною найкривавішою.

Після завершення Другої світової війни перед державами Європи стояли складні виклики: відновлення економік, забезпечення рівномірного сталого економічного розвитку країн, запобігання військовим конфліктам в Європі, створення системи безпеки. Окрім цього Європа після війни перебувала у доволі складному геополітичному становищі, яке з одного боку характеризувалося загрозою з боку блоку комуністичних держав, з іншого протистоянням США та Радянського Союзу.

Питання європейської єдності задля запобігання війнам знову стало розглядатись на різних рівнях. Так, У. Черчилль, у 1945 році, виступаючи у Цюріхському університеті, запропонував ідею створення «Об'єднаних штатів Європи». Важливу роль у підготовці його промови зіграв Р. Куденхов-Калергі. Одночасно з поширенням ідеї Пан'європеїзму, проводилася активна робота з підготовки практичних кроків до «примирення» вічних ворогів Франції та Німеччини. Складність реалізації ідеї єдиної Європи полягала у необхідності врахування інтересів як наддержавного рівня, так і задоволення ділових кіл. Окрім цього важливим напрямом мало стати забезпечення якості життя й створення потужного середнього класу, задля запобігання поширенню радикальних ідеологій.

У другій половині 1940-х років політикуму країн Західної Європи довелося акумулювати усі позитивні здобутки політичних традицій від часів Реформації з метою встановлення системи співробітництва за якої війна між Францією та Німеччиною була б невігідною. Західній Європі була необхідна кардинально нова модель відносин між державами. Системи мирних угод попередніх століть, лише закріплювали післявоєнний устрій та нові кордони не знімаючи протиріч, а навпаки створюючи підстави для ідей реваншу. Нова система мала як раз сформулювати такий лад, при якому роль кордонів поступово нівелювалася, поступаючись ідеї наддержавного утворення.

Відповіддю на виклики післявоєнного облаштування Європи стала ідея французького підприємця, політичного діяча, керівника комісії з планування Жана Моне. Оскільки для Європи після Другої світової війни ключовими ресурсами для відновлення економік були вугілля та сталь, було запропоновано організувати єдиний центр з координації видобутку та розподілу цих ресурсів. Такого роду крок за задумом Моне мав би дозволити спільно використовувати ресурсну базу та потенціал Ельзасу та Лотарингії (які у черговий раз відійшли до Франції), таким чином дозволяючи відновити економіку ФРН й Франції. Окрім цього спільний ринок вугілля та сталі мав би не дозволити жодній з країн використовувати ці ресурси у військових цілях. Глибокий зміст запропонованої Р. Шуманом ідеї мав багатовекторний характер з доволі інноваційним геополітичним компонентом. По-перше, створювалася система за якої в Європі видобуток вугілля та виробництва сталі координувалося та контролювалося наднаціональним органом, забезпечуючи задовільні та рівномірні темпи відбудови економік, по-друге, створена система кооперації робила війну не вигідною для давніх супротивників, по-третє, великий капітал отримував переваги та мав діяти за певними правилами (забезпечувалася конкуренція компаній, рівні умови для кредитування), що в свою чергу давало можливість організувати значну кількість робочих місць, забезпечувати роботою суміжні галузі, даючи імпульс всій економіці.

Ідея Ж. Моне після обговорення у правлячих колах Франції та Німеччини набула офіційного оформлення у декларації французького міністра закордонних справ – Р. Шумана, отримавши назву «Декларація Шумана». Основні ідеї консолідації держав Західної Європи були проголошені 9 травня 1950 року [9]. Немаловажним аспектом документа стало проголошення планів по подальшій інтеграції держав Європи у бік створення федеративної держави. Також проголошувалась відкритість організації для нових учасників. Отже, після багатовікової традиції післявоєнного розмежування кордонів, європейці вирішили ті самі кордони об'єднати та припинити низку спустошливих війн. План Моне-Шумана було реалізовано у створенні Європейського об'єднання вугілля та сталі (далі ЄОВС) у 1951 році, яке стало передумовою для подальшої економічної та політичної інтеграції в Європі. Першими країнами-учасницями ЄОВС стали Франція, Німеччина, Італія, Бельгія, Нідерланди, Люксембург.

Таким чином, реалізація ідеї примирення країн Європи шляхом утворення інтеграційної структури із наднаціональними органами управління, стала можливою після Другої світової війни. Сформована система співробітництва та раціонального поєднання національного та наднаціонального чинника в управлінні ЄОВС мала витоки ще від початку Модерної доби в Європі. Вважаємо, що цінності притаманні елітам того часу, пронесені через епохи спустошливих війн, модернізувалися та знайшли реалізацію завдяки політичним традиціям європейської цивілізації. Утворена система співробітництва в основі якої лежало спільне використання вугілля та сталі стала серйозним поступом в розвитку європейської єдності. Вже наприкінці 1950-х років сценарій співробітництва між шістьма країнами будуть поширені на всі галузі економіки, здійснивши наступний крок до запобігання військовим конфліктам та сталого економічного розвитку.

Бібліографічний список:

1. Cameron F. The European Union and the Challenge of Enlargement / Fraizer Cameron // The Enlarging the European Union: Relations between the EU and Central and Eastern Europe. – London – New-York: Bailey, 1997. – P. 5 – 45.
2. Dinan D. Europe recast. A history of European Union / Desmond Dinan . – London: Lynne Reiner, 2004. – 165 p.
3. McCormick J. Understanding the European Union: A Concise Introduction / John McCormick. – Hampshire: Palgrave, 2002. – 179 p.
4. Marise C. The enlargement of the European Union / Cremona Marise. – New – York: Oxford University Press, 2005. – 256 p.
5. Frazer C. The future of Europe. Integration and enlargement / Cameron Frazer. – London: Rutledge, 2005. – 170 p.
6. Копійка В., Шинкаренко Т. Європейський Союз: заснування і етапи становлення: Навч. посібник для студ. вищих навч. закл./ Інститут міжнародних відносин Київського національного ун-ту ім. Тараса Шевченка. – К.: Ін Юре, 2001.– 447 с.
7. Посельський В. Європейський Союз: інституційні основи європейської інтеграції / В. Посельський . – К.: Смолоскип. – 2002. – 168 с.
8. Полтораков О. Європейська політична інтеграція в сучасній цивілізаційній системі: Дис... канд. політ. наук: 23.00.04 / НАН України; Інститут світової економіки і міжнародних відносин. – К., 2004. – 199 с.
9. The Schuman Declaration – 9 May 1950 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://europa.eu/european-union/about-eu/symbols/europe-day/schuman-declaration_en

Zavadskiy V. M. The origins and driving forces of European integration: a retrospective analysis

The article presents an author's view of the origins and driving forces of European integration processes. As one of the key driving forces of political and economic development in Europe, the author examines the evolution of bourgeois values, which were largely complemented by the achievements of the Reformation and the Enlightenment. The evolution of the elites who were bearers of these values had a projection in a series of bourgeois revolutions in European countries (the Netherlands, England, and France).

The article proposes consideration of general tendencies of foreign policy vectors of European countries in conjunction with a retrospective analysis of conflicts from the beginning of the Modern Age to the middle of the twentieth century. An overview of the main European wars, which involved almost all states complemented by the analysis of post-war system agreements and European scenarios. In particular, the formation of the Westphalian, Viennese, Versailles-Washington systems of international relations was analysed, which greatly deepened the contradictions between the leading European countries and every 50-60 years experienced devastating wars.

The study of the formation of the ideas of European unity from the age of the Enlightenment to the completion of the Second World War as a method of preventing military conflicts, complemented the general picture of the retrospective. An overview of the concepts of "Eternal Peace" (I. Kant), "Pan-European Union" (R. Kudenhov-Kallergi), "Declaration of Schumann" is presented.

The post-World War II system of peace and sustainable development in Europe initially united the coal and steel industries in the form of the European Coal and Steel Community. The organization joined France, Germany, Italy, Belgium, the Netherlands, and Luxembourg. The said structure became one of the first to establish a system of cooperation in key sectors of the post-war economy, reconciling France and Germany, creating the preconditions for further integration processes in Europe.

Key words: Europe, analysis, retrospective, conflict, tendency.